

Litteratur

ERIK ANNERS:

Sista brevet från Rom

Parridius Gratus, en romersk ädling, ännu knappt vuxen, bor hos sin farbror på släktens sista gods. Det ligger i en undanskymd dal inne i skogarna bortom Argentorate (numera Strassburg). Han har uppfostrats av sin lärde farbror, som ägnat många år åt en Virgiliuskommentar. Men lika mycket betyder gårdsfogden Sextinus, en gång legionär, som gör för Parridius Gratus vad han skulle velat göra för den son han aldrig haft.

Året är 451, hunnerstormens år, då Attila gjorde sitt blixtanfall över Rhen. Ända sedan barbaranfallen en generation tidigare är förhållandena i dessa imperiets gränstrakter osäkra. Romarna håller själva militärgränsen. Men administration och rättsväsen har sedan länge varit i förfall. Imperiets krafter förslår inte längre.

Opålitliga barbarstammar inne i själva Gallien, tills vidare officiellt bundsförvanter till romarna, väntar på tillfälle att ta så mycket de kan av det romarna inte längre kan försvara. På godset hotar slavuppror.

Farbrodern förstår att undergången för imperiet, för godset i dalen och för honom själv är nära. Rom har förr givit världen fred och förnuftiga lagar. Med detta är det nu förbi. Men Rom har också givit något än större – historikernas och diktarnas verk. Detta, själva kulturtraditionen, måste föras vidare, om så den egna tidens värld faller i spillror.

Farbrodern ger Parridius Gratus uppgiften att rädda manuskriptet till Virgiliuskommentaren. Han sänds till Argentorate för att med hjälp av biskopen Synagrius få det utskrivet så att det kan bevaras åt eftervärlden. Han finner Argentorate förhärjat av hunnerna. Synagrius är död. Själv blir han fånge hos dem. Slumpen räddar ändock manuskriptet till en prekär fortvaro. Attilas livläkare, Eudoxus, inser dess litterära värde och tar manuskriptet för att införliva det med sitt bibliotek i Pannonien. Parridius Gratus låter han gå fri.

Under dennes frånvaro har katastrofen kommit över dalen. Parridius Gratus finner vid sin återkomst Sextinus och de andra få trogna dräpta. Farbrodern har fallit i biblioteket med sitt romerska kortsvärd i hand. Vilka förövarna av dådet är får Parridius Gratus inte veta. Han hinner nätt

och jämnt begrava de döda innan annalkande hovslag tvingar honom på flykt. Ur biblioteket hinner han rädda med sig en skatt som minne: det sista brevet från Rom. Brevet hade farbrodern fått för många år sedan, innan postgången i Gallien bröt samman. Det innehåller en älskvärd epistel från en ståndsbroder, även han sysselsatt med en kommentar till Virgilius. Han anser sig ha förklarat en dunkel punkt om biodling.

Om detta handlar Stig Strömholms debutroman: "Dalen" (Norstedts), som redan fått så många lovord för historiskt och litterärt konstnärskap, att det icke tjänar mycket till att här stapla Pelion på Ossa. Intressantare kan det möjligen vara att diskutera vad författaren vill säga med sin bok. Som bekant finns det tre slag av historiska romaner. Den vanligaste är, Gudi klagat, sådana där författaren utifrån sin egen tids värderingar härjar fritt i det historiska materialet och gärna rasar över forna tiders enfald och ondska. Syftet är då att använda historien som underlag för social agitation eller att göra produkten mera färgrik och därmed mera säljbar. Den andra är den seriösa historiska epiken, där författaren läst på noga och försöker ge en så långt möjligt trogen tidsbild. Nu är det naturligtvis hopplöst att ge en "sann" tidsbild. Vi ser alltid på det förgångna med vår egen tids färgade glasögon. Ändock kan sådan epik vara av ett så högt konstnärligt värde, att den blir odödlig. För egen del instämmer jag med Frans G Bengtsson, när han någonstans säger att han inte förstår att så många människor går genom livet utan att ha läst Walter Scott, Quentin Durward.

Återstår den tredje kategorin: den historiska idéromanen. I den vill författaren inom ramen för en historisk berättelse säga något väsentligt inte bara om en tids idéer utan också om deras historiska betydelse. Det finns inte många bra sådana: uppgiften är för svår. I regel stupar författaren antingen på bristande idéhistoriska kunskaper eller på oförmåga att ge litterärt njutbar form åt det han vill säga.

Vi bör vara glada över att vi här i Sverige just nu har fått en författare, som kan skriva en bra historisk idéroman. Visst, ingenting är fullkomligt, och om Stig Strömholm är lysande som idéhistoriker,

är hans litterära konstnärskap ännu under utveckling. Hans naturskildringar riktar sig sålunda mera till honom själv än till läsaren – likaså en del i de som regel i sin subtilitet fascinerande dialogerna mellan farbrodern och Parridius Gratus. Strömholm har vidare använt ett konstrepp, som inte är utan risker. Han förankrar och summerar berättelsens yttre ram i ett par inskjutna kapitel rubricerade "Facit". Uppslaget är förträffligt och hans graciösa källkritiska lek med de historiska källor han själv fabricerat bereder i vart fall yrkeshistorikern en njutning. Men de bryter tempot och därmed läsarens begynnande grepp om händelsernas djupare mening. Strömholm borde bestämt tänka på att vad han vill ge läsaren är en konception av en kulturprocess – och att det är en

present, som det inte är alldeles lätt att ta emot.

Vilken konception? Åtskilliga recensenter har uppfattat Strömholm så att han vill säga något allmängiltigt och tidlöst om den intellektuella kulturens villkor i våldets värld. Det är möjligt. I varje fall har han givit ett sällsynt värdefullt bidrag till förståelsen av hur och varför den antika kulturtradition bevarades, som ännu vår tids västerländska kultur, humanitärt, rättsligt, konstnärligt, i det väsentliga bygger på. Kort sagt: vi tänker och lever som vi gör därför att ett antal texter från antiken överlevde ett halvt årtusende av social desorganisation. Om något så enkelt och så stort handlar hans bok. Den är ett brev från Rom. Låt oss hoppas att den inte blir det sista sådana brevet av hans hand.

GUNNAR UNGER:

Maktens apor

I nr 3 av BLM 1975 är Sven Delblancs författarskap föremål för en djupsinnig studie av en skribent vid namn Lasse Ahlbom. Får man tro Ahlbom kämpar tvenne makter om Delblancs själ: den ena vill avskärma honom från människorna, den andra vill föra honom till en förståelse av dem bortom namnet och den sociala rollen. Ahlbom utgår från R D Laings psykiatriska livsfilosofi som skall ha påverkat Delblanc och hos honom skapat vad som med Laings jargong kallas "en djup ontologisk osäkerhet." Och sedan är det ingen ände på de fenomenologiska och existentialistiska syn-

punkter som anläggs på Delblancs alienering och reifiering.

Det är möjligt att någon blir klokare genom detta; personligen är jag mera benägen att ansluta mig till den teori, som i ett porträtt av Delblanc tidigare framförts i denna tidskrift. Enligt den skulle "de makter som kämpar om Delblancs själ" – för att nu begagna detta högtidliga för att inte säga högravande uttryck – vara endels hans subjektiva dragning till det gamla Europa, den europeiska traditionen: kulturarvet, individualismen och pessimismen, dels hans objektiva dragning till en